

Mirmehdi AĞAOĞLU

“Ədəbiyyat həyat tərzidir”

Flober hələ Şərqi səfərində olanda tez-tez məktublaşdığı anası ona yazmışdı: “Dostun evlənilir”. O isə anasına burjua həyatını yığıb-sürüyən bir cavab vermişdi. Sonra da əlavə eləmişdi: “Mən artıq evlənməmişəm.”

Kim idi onun evləndiyi qadın?

Təəccüblənəcəksiz!

O, ədəbiyyatla izdivac bağlamışdı.

Məktubda da beləcə yazmışdı.

Flober “bu izdivaca” xəyanət etmədi. Heç vaxt evlənmədi. Doğulduğu Ruanda anası ilə birlikdə yaşadı.

Onun evlənməməyinin başqa səbəbi də vardı. O səfərdən şərqlilərin Qərbdən gəldiyini düşündükləri üçün firəngi, qərblilərin isə siflis dedikləri xəstəliyə yoluxub gəlmişdi.

Beyrutda fahişəxanaların birində yoluxmuşdu bu andıra qalmışa. Vətənə qayıdanda artıq xəstəliyin təzahürləri də görünməyə başlamışdı. Saçı tökülürdü.

Dostları məyus etdilər

1851-ci il idi. Floberin “Revue De Paris” jurnalının redaktoru olan dostu Maksim dyu Kan və əyalət şairi Lui Buyle onlara yığılmışdılar. O, yenidən bitirdiyi və çox böyük əziyyətlə ərsəyə gətirdiyi “Müqəddəs Antoniyanın azması” əsərini oxuyacaqdı.

Əsəri hər gün səkkiz saat olmaqla dörd günə ancaq oxuyub bitirmək oldu. Gecənin bir yarısı idi. Flober son sətirləri də oxuyub dostlarının fikirlərini gözləyirdi.

Biri belə cavab verir: “Biz belə düşünürük ki, sən bu əsəri oda atıb yandırmağı və bir daha bunun haqqında düşünməməlisən”.

Dost cavabı acı olar. Onların cavabı Floberi çox sarsıtdı.

O, əsər üzərində bir il boyunca günlərcə çalışmışdı. Dostlarının bəyənəmədikləri əsər “Müqəddəs Antoniya” adlanırdı. Flober bu əsərə dəfələrlə qayıdacaqdı, bütün ömrü boyu bu əsər üzərində çalışacaqdı.

Bir yazıçıya depressiyaya düşmək üçün bundan uyğun vasitə ola bilməz.

Burjua həyatından yaz

Ertəsi gün dostlarla bağçada gəzinti zamanı Flober ağılında bir neçə tarixi süjet olsa da, nədən başlayacağını bilmədiyini, kağız-qələmdən soyduğunu söylədi.

Onda “Revyu de Paris”in redaktoru Floberə belə bir məsləhət verdi:

“Təmtəraqlı cümlələrdən, sığallı ifadələrdən uzaq dur, burjua həyatından bir şey yaz. Bildiyin bir şey olsun”.

Şair Buyle ona kömək elədi:

“Bəlkə Delamarların hekayətlərini yazasan?”

Flober 1848-ci ildə baş vermiş bu səs-küylü ölüm hadisəsini yaxşı xatırlayırdı. Delamarların evlərindəki pərdəyə qədər, onlar haqqında əyalət şəhərində dolayan şaiələrə qədər hər şey yadında idi.

Xanım Bovari kim idi

Ejen Delamar Floberin atasının işlədiyi xəstəxanada onun rəhbərliyi altında cərrahlığı öyrənmişdi. Zəhmətkeş tə-

“Madam Bovari” - bir romanın tarixçəsi

ləbə olsa da imtahanlardan uğurla keçə bilmir və adi həkim kimi əyalətə yola-nır. Ejen Delamar bütün səyini peşəsinə verərək həkimlik edir.

Ejen əyalətdə dul bir qadınla evlənilir. Bir müddət sonra arvadı vəfat edir və Delamar 17 yaşlı Delfina Kurutye ilə evlənməyə olur.

Delfina Ejenin fermer olan pasientlərindən birinin qızı idi. Ejen qızı fermaya atasının sınımış ayağını müalicə etməyə gələndə görmüşdü.

Kübar həyat arzulayırdı

Delfina monastır təhsili görmüş, oxuduğu romanlardakı həyatı yaşamaq istəyən, kübar həyatı arzulayan qadın idi. Gələcək həyat yoldaşının həkim olduğu üzə çıxanda xəyallarının gerçəkləşəcəyini zənn eləmişdi.

Amma elə olmadı. Delfina arzulanmadığı bir həyatın içində düşmüşdü. Əri işinə düşkün bir adam idi. Xəstələri müalicə üçün səhər tezdən evdən çıxıb axşam şam yeməyindən sonra kresloya çöküb mürgü vururdu.

Flober Delfinanın keçirdiyi hissləri Emmanın timsalında çox gözəl verə bilməmişdi. Delfina get-gedə artıq ərinə qarşı laqeydləşir və yüksək cəmiyyətə düşmək naminə ona ilk xəyanətini edir.

Bütün gününü xəstələrə baş çəkmək-

lə keçirən Ejenin xəyanətdən xəbəri olmasa da qonşuları, kiçik əyalət sakinləri dəlisov qadının işləklərindən hali idilər.

Flober xanım Bovari ilə hələ yumşaq davranmışdı. Əsərdə Emma cəmi iki kişi ilə ərinə xəyanət etmişdi.

Delfina isə tamam başqa idi. Hər kəsə bir az çox məyus olurdu.

Ağılna, gözəlliyinə güvənən Delfina kübar həyatı onunla oxuyan qızlardan daha çox haqq etdiyini düşünürdü. Elə bilirdi hər yatdığı kişi ona arzuladıqlarını bəxş edə biləcək.

Flober “Madam Bovari”nin üzərində düz altı il işlədi. Bu əsər realist nəsrin başlanğıcı idi. Bu əsər burjuaziyanın ifşası idi. Bu əsər sözlərdən yığılmış qəsr idi.

sonra yazdıqlarını oranjereyada ucadan oxuyurdu. Qulağına xoş gəlməyən sözləri dəyişib yenidən işləyirdi.

Əsərin ilkin variantı 1784 səhifə idi. Düzəltmələrdən sonra cəmi 478 səhifə qalmışdı.

Həftəyə altı səhifə yazırdı. Məhkəmədə Flober nahaq yerə “Xanım Bovari” mənəm deməmişdi. O qəhrəmanın obrazına girmək, onun hisslərini duymaq, yaşamaq istəyirdi.

Məktublarının birində yazırdı ki, göz yaşlarımı saxlaya bilmədim, yazı masasından qalxıb burun dəsmalımı götürdüm.

Emmanın zəhərlənmə səhnəsini yazmaq üçün özünü qusmağa məcbur eləmişdi.

Ejenin anası oğlunun gözünü açmağa çalışsa da, sadələv, ər heç kəsə inanmaq istəmirdi. Bankda sıfırlanan hesabından da xəbərsiz idi. Boreluların sayı-hesabı yox idi.

Artıq Delfinanın sərəməcə xərcələyəcəyi pullar qalmamışdı. Daha ona borc verən də tapılmırdı. Belə olan təqdirdə xanım Delamar intihar etməkdən başqa yol qalmadığını düşünür.

Və siçan zəhəri içərək özünə qəsd edir. Doqquz il evli olduğu əri onu xilas edə bilmir.

Roman oldu

Ejen arvadının ona xəyanət etməsindən borc verənlər qapısına gələndə xəbər tutur. Amma artıq gec idi. Onun borelulara verməyə bir şeyi qalmamışdı. Bu dərddə dözə bilməyən Ejen vəfat edir. Delamarların balaca qızlarını Ejenin anası himayəyə götürür.

27 yaşında həyatına son verən Delfina Delamar yeniyetmə çağlarından sevgi romanlarını çox sevirdi. Gənc qız xəyallarında romanlarda olduğu kimi bir həyat qurmuşdu.

Onu çilgün bir həyat yaşamağa vadar edən də roman qəhrəmanı olmaq arzusu idi. Delfina Delamar oxuduğu romanları həyatına gətirə bilmədi. Əvəzində özü roman dünyasına getdi. “Madam Bovari” oldu.

Arzuladığından daha gözəlinə nail oldu. Yəqin bu heç vaxt onun ağılna gəlməzdi.

Dominodan düzəlmiş bir ev düşünün

Bir domino daşını çəkəndə bütün konstruksiya uçur. Dominodan düzəlmiş qəsr kimidir bu əsər. Bir sözünü belə çıxarmaq mümkün deyil. Flober hər sözün üstündə yarpaq kimi əsirdi. Mövzu fransız nəsrinə üçün yeni idi.

Üstəgəl üslub, texnika. Flober yazır,

